

Harta regiunii noastre, cu specificarea zonelor muntoase / Régióntérképé, a hegyvidékek megkülönböztetésével
 Prescurtările utilizate pentru oraşe / A városok nevének rövidítése: A – Adjud, AI – Alba Iulia/Gyulafehérvár, B – Baraolt/Barót, BB – Bălan/Balánbánya, BC – Bacău/Bákó, BI – Bicz, BL – Blaj/Balázsfalva, BS – Borsec/Borszék, BU – Buhuşi, C – Comăneşti, CS – Miercurea-Ciuc/Csiksztereda, CM – Coşta Mică/Kaskapus, CT – Câmpia Turzii/Aranyosgyéres, D – Dumbrăveni/Erzsébetváros, DM – Târnăveni/Dicsőszentmárton, G – Gheorgheni/Gyergyószentmiklós, O – Oneşti (Gheorghe Gheorghiu Dej), H – Topliţa/Maroshévíz, I – Iernut/Radnót, IB – Întorsura Buzăului/Bodzaforduló, K – Covasna/Kovászna, KV – Tg. Secuiesc/Kézdivásárhely, L – Luduş/Marosludas, M – Moineşti, ME – Mediaş/Medgyes, MV – Tg. Mureş/Marosvásárhely, NE – Aiud/Nagyenyed, OM – Ocna Mureş/Marosújvár, PN – Piatra Neamţ, R – Reghin/Szászrégen (Reen), RO – Roman, S – Săcele/Szecele, SZ – Sovata/Szováta, SG – Sf. Gheorghe /Sepsiszentgyörgy, SK – Cristuru Secuiesc/Székelykeresztúr, SM – Slănic-Moldova, SV – Sighişoara/Segesvár (Schässburg), T – Tuşnad/Tusnádfürdő, TE – Teiuş/Tövis, TO – Tg. Ocna, TU – Turda/Torda, U – Odorheiu Secuiesc/Székelyudvarhely, V – Vlăhiţa/Szentgyháza.

MŰVELŐDÉSTÖRTÉNET – ISTORIA CULTURII

dir. KÖNYV, Acta Mente Gara* 2006

ACTA 2006

CSÁKI Árpád

„Híres verscsináló”
SZONDA Tamás gúnyverse
Háromszék és Barcaság
falvairól, 1675

(Kivonat)

A „híres verscsináló magyar ZONDA Tamás” Háromszék falvairól szóló gúnyversét SZÁDECZKY Lajos fedezte fel az altorjai báró APOR család levéltárában. Ő is közölte először, részben, *Háromszék falvairól* alcímen (1992–93). Részleteket közölt belőle később a *Településeink* falutörténeti sorozatban CSEREY Zoltán és BINDER Pál, 2004-ben pedig KÓNYA Ádám közölte újra. A háromszéki falvakat, valamint a barcasági magyar Tízfalut leíró teljes munka azonban most kerül először kiadásra.

*

A közlés történetéről

Dr. SZÁDECZKY Lajos APOR Péter munkái és családi levelezése után kutatva, az altorjai báró APOR család levéltárában bukkant rá, és innen közölte Háromszék falvairól alcímen a „híres verscsináló magyar ZONDA Tamás”¹ mindaddig közelebből ismeretlen szerzőnek tulajdonított, Háromszék falvairól szóló gúnyolódó versét.²

SZÁDECZKY közlését követően a versek többször kerültek a kutatók, elsősorban helytörténészek figyelmébe, így részleteket közölt belőlük a *Településeink* falutörténeti sorozatban CSEREY Zoltán és BINDER Pál is.³ 2004-ben pedig KÓNYA Ádám közölte újra.⁴

A gúnyvers a maga korában, de még a 19. század folyamán is közismert volt, másolt példányok révén. Ezek közül SZÁDECZKY az APOR-levéltár 18. század első felében kelt versgyűjteményes kötetéből közölte azt a töredékes

példányt, amely egy bevezető négysoros verset követően Sepsiszek 34 falvának⁵ egyenként négy-négy verssoros leírását tartalmazza. Az 1911-ben a Székely Nemzeti Múzeumban letétbe helyezett,⁶ majd később, 1961-ban az újonnan létrehozott román állami levéltár Kovászna megyei fiókjának átadott APOR-levéltár⁷ jegyzékében ugyan mai napig szerepel az említett kézirat,⁸ de kutatásaink során nem találtunk rá.

A Székely Nemzeti Múzeum alapgyűjteményének számító, ugyancsak az állami levéltárban őrzött CSEREYné-gyűjtemény⁹ jegyzékében viszont szerepel egy másik, megegyező című kézirat. Feltehetően innen maradt vissza kallódó darabként a Székely Nemzeti Múzeum gyűjteményében az a példány, amely a mostani kiadás tárgyát képezi.¹⁰ A 18. században készült másolatra az ismeretlen másoló szerzőként SZONDA Tamás nevét tüntette fel. A latin nyelvű címmel ellátott, egy bevezető és záró strófa mellett összesen 89 versszakot tartalmazó munka Háromszék falvainak leírását tartalmazza. Melléljük a 18. századi másoló rögzített egy további négysoros verset is, és ezt követi, mintegy mellékletként, a tíz barcasági magyar falu hasonló jellegű leírása.

Azt, hogy a versek, elsősorban a háromszéki vonatkozásúak a maguk korában is ismeretek voltak, illetve kézirat formában hozzáférhetőek voltak az írástudó emberek számára, a SZÁDECZKY által közölt 18. századi csonka példány mellett egy a SzNM Kézirattárában található másik, a 19. század elejéről származó másolat is igazolja, amelyet 1891-ben NAGY Károly kilyéni birtokos adományozott a SzNM számára.¹¹ SZONDA Tamás Háromszék, valamint a barcasági csángók falvait leíró teljes munkája azonban most kerül először kiadásra.

**Háromszékről és a barcasági
magyar falvairól**

Háromszék három történelmi székely széknek, Sepsí-, Kézdi- és Orbaiszéknek, valamint a Sepsiszekhez tartozó ún. Miklósvár fiúszéknek az egységes intézménye. A Háromszék név a 16. század második felében jelenik meg először írott forrásokban.¹²

* Acta (Siculica) 2006/2, T3, Sf. Gheorghe, Sporturilor 8A, RO-520085

** Sf. Gheorghe, Stadionului 35, Bl. 16B/8, RO-520059, csakiarpad@gmail.hu

A 17. század végén Sepsiszekhez 34, Kézdiszekhez 29, Orbaiszekhez 16, Miklósvárszekhez pedig 8 település tartozott. Társadalmi szerkezetüket elsősorban a BETHLEN Gábor (1614)¹³ és I. RÁKÓCZI György (1635)¹⁴ által végzett katonai összeírások alapján ismerjük. A 18. század első éveiben készült adóösszeírás¹⁵ alapján hasonlóképpen tájékozódhatunk a települések társadalmi-gazdasági helyzetéről.

Egyházigazgatási szempontból a protestáns, elsősorban református többségű térségben a 17. században négy református egyházmegyét (Sepsi, Kézdi, Orbai, Erdővidéki), egy unitárius egyházkört és a gyulafehérvári egyházmegyéhez tartozó néhány római katolikus egyházközséget találunk.¹⁶

SZONDA Tamás a verseiben ezek mellett sorolja fel a barcasági csángó falvakat, ezek: *Apáca, Krizba, Újfalva, Bácsfalva, Türkös, Csernátfalva, Hosszúfalva, Tatrang, Zajzon, Pürkerenc*. KÖNYA Ádám arra figyelmeztet, hogy pl. a Giovanni MORANDO VISCONTI itáliai hadmérnök által szerkesztett és 1699-ben Nagyszebenben kiadott térképére, melyen a hét barcasági csángó falu *Sette borghi de Siculi Dorfer* néven szerepel,¹⁷ tehát akkor még székely közösségként értelmezték ezeket a falvakat is.

Háromszéken a nagybirtok hiányában a gazdálkodás kisebb területeken történt, elsősorban búzát, árpat, rozsot, lent, kendert, kisebb területen a háztartáshoz szükséges veteményt termesztettek. A vidék nem alkalmas szőlőtermesztésre, a gyümölcs termesztés (szilva) azonban több település számára jelentett megélhetést. A termékfőlösleget a heti- vagy országos vásárokon, pl. Sepsiszentgyörgyön, Kézdivásárhelyen, Illyefalván stb. értékesítették. A Kárpátokon túli területekre ugyanakkor szállítást vállaltak, így a kézdivásárhelyiek vagy a bereckiek.¹⁸

A szántóföldek számát az erdőségeké pótolta, ebből adódik a vidék legfontosabb tevékenysége: a fagegmunkálás és az ehhez tartozó kézműves mesterségek. Ezek közül SZONDA Tamás Háromszéken a fűrész-faragást (*Bélafalva, Kurtapatak, Csomortán*), bornacsínálást (*Szacsva, Köpec*), zsendelymetszést (*Zágon*), kádkészítést (*Papolec*), kerékkészítést (*Bodos*), szitakészítést

(*Körös*), fűrészelést (*Kovácszna*), a szövés-fonást (*Bölön*) és a fazekasságot (*Hatolyka*) emeli ki. Az Olt és Feketeügy folyók mentén fekvő településekben ugyanakkor a halászatot is kedvelték. Páván és Zágonban madarászok (solymárok) is laktak.

A fejedelemségkori katonai összeírásokban Háromszéken BETHLEN Gábor alatt (1614) 276, I. RÁKÓCZI György idejében (1635) 474 nemest írtak össze,¹⁹ ezek nagy része pedig a kis- és középnemesség soraihoz tartozott.

A Sepsiszeki Gidófalván például 1602-ben 35 lófő és 5 szabad székely esküdt a császár hűségére, 1614-ben 1 nemes mellett 65 lófőt írtak össze, I. RÁKÓCZI György idejében (1635) pedig 2 nemes mellett 57 régi lófő szerepel. Utóbbiak közé tartozott a 17. század derekán SZONDA Tamás is.

„Verscsináló” SZONDA Tamás

A SZONDÁKKAL²⁰ a 17. század elejétől kezdődően találkozunk a forrásokban. 1614-ben SZONDA Gergely lófőként lustrált,²¹ akárcsak 1635-ben, utóbbi esetben Istók és Tamás nevű fiaival együtt.²²

SZONDA Tamás (mh. 1694 előtt)²³ születésének évét nem ismerjük. Nevét először az 1635. évi katonai összeírásban találjuk, ekkor SZONDA Gergely fiaként írják össze, ami arra enged következtetni, hogy nem töltötte be a 16. életévét. Születésének éve tehát 1619 körülre valószínűsíthető. Hasonlóképpen, iskolázottságáról sincsenek adataink. Tanulmányait a 17. században a környék falusi iskolái közül kiemelkedő gidófalvi iskolában²⁴ kezdhetette. Nevét a jelentősebb erdélyi kollégiumi diáknévsorokban sem találjuk, műveltsége alapján csak feltételezhetjük, hogy a gyulafehérvári református kollégiumban tanult tovább. Erre enged következtetni az is, hogy 1643-ban a fejedelem SZONDA Tamást többbedmagával, köztük a fejedelmi nagyobb cancellária négy írnökával, az alsócsernátoni DAMOKOS Istvánné LÁZÁR Judit és köröspataki KÁLNOKI Mihályné DAMOKOS Kata peres ügyében tanúvallatónak jelöli ki.²⁵

Gidófalvára hazatérve családot alapított. Első felesége CSISZÉR Susanna volt, akit az

1658. évi betöréskor a tatárok elhurcoltak.²⁶ Eből az időből való SZONDA Tamás alábbi feljegyzése: *Az elmúlt 1658 esztendőben az igaz [–] Isten[nek] büntetése az pogány ellenségnek ránk jövetele miatt elpusztultak, minden külső javaimtól meg fosztattam, jó reménység alatt az veszedelem előtt mindennemű javaimot gidófalvi kastélyunkban²⁷ takarítottam volt, azokkal együtt minden leveleim, mind időmben valók s mind eleimtől maradtak el vesztenek, én is halandóság alá vetetett ember lévén valami örökségekkel és ahoz való pertinentiakkal bírok erdőn mezőn... Mind az magam és mind az elrablott édes feleségem CSISZÉR Susanna részről.*²⁸

SZONDA Tamás a háromszéki közéletben is ismert személy volt. Nevét sorra ott találjuk a jelentősebb nemesi családi eseményeken. Elsősorban a bodoki MIKÓkkal ápolt szorosabb kapcsolatot. 1655-ben MIKÓ Miklós lányának, Annának DACZÓ Péterrel kötött lakodalmán,²⁹ 1667-ben pedig MIKÓ Ersők és MAURER Mihály lakodalmán is ott találjuk, feleségével együtt.³⁰ Nevét az 1665-1668. évi adózási összeírásban SZONDA István és SZONDA Gergelyné mellett a gidófalvi nemesek sorában leljük fel.³¹ A tatárdúlások során féltetett gidófalvi templom újjáépítésében István nevű testvérével együtt SZONDA Tamás jelentős szerepet vállalt. Erről tanúskodik az 1672. évi felújítást megörökítő tábla a templom déli bejárata fölött.³²

Mint írástudó és közösségének megbecsült tagja, többször szerepel fogott bíróként különböző adásvételi ügyekben, végrendeleteknél stb., így 1663-ban a végrendelező rétyi SIMON Ferenc lófő nevezi ki feleségének gondnokává (tutor).³³ Egy évvel később szotyori id. NAGY Tamás nemes végrendeletében említi SZONDA Tamást és Istvánt,³⁴ mint akiktől a néhai SZONDA Gáspár szotyori jószágát vásárolta.³⁵

A dúlást követő újjáépítési évtizedben tehát SZONDA Tamás birtokszerzésbe kezdett, 1666–85 között elsősorban Gidófalva határában vásárolt, cserélt földeket.³⁶

SZONDA Tamás nem egyházi, hanem hivatali pályán kamatoztatta a műveltségét. Valószínűsíthetjük, hogy legfőbb megbízatásait (1663-ban fejedelmi számvevő a székelyek között,³⁷

1673-ban Sepsiszek alkirálybírája) nem utolsósorban a befolyásos és tekintélyes NEMES János-sal való sógorságának köszönhetette.³⁸ Utóbbi eseményről – alkirálybíróvá való választásáról – NEMES János is megemlékezik naplójában.³⁹ Végül 1676-ban, a BÉLDI Pál-féle összeskűvésben való pártatlanság bizonyítására, a fejedelem iránti hűség megerősítése végett APAFI Mihályhoz küldött háromszékiek egyik követeként találkozunk vele.⁴⁰

SZONDA Tamás későbbi tevékenységét nem ismerjük. Második felesége (albisi?) BOD Anna 1694. február 3-án, KÁLNOKY Sámuel köröspataki udvarában már özvegyként végrendelezik.⁴¹ Házasságukból legalább két leány született, erre enged következtetni az özvegy által megnevezett két vő: VAJNA András és FORRÓ István.

Az özvegy végső rendelkezése értelmében: *„Néhai nemzetes SZONDA Thamásné BOD Anna asszony is tekintetes KÁLNOKY Sámuel úrnak eő kegyelminek, minden bonumit valamik Gidó Falván és annak határiban találtatnak és az mellyek néhaj üdvözült uráról eő kegyelminek maradtanak legallya új hogj holta után eő kegyelmire maradjának, az mik találtatnak...”* Hasonlóképpen KÁLNOKY Sámuel is, akit nem sokkal ezt követően Erdély bécsi alkancellárává neveznek ki, és grófi címet nyer, ígérte, hogy *„tutelája alá vévén protegallya, mind legitimus mind pedig illegitimus impeditorok ellen...”*

1698-ban gróf KÁLNOKY Sámuel birtokainak összeírásakor a köröspataki határban még említik SZONDA Tamásné földét, a gidófalvi udvarházat azonban már a KÁLNOKYak saját vagyonuk közé sorolták.⁴² Férje halálát követően KÁLNOKY Sámuel özvegye, LÁZÁR Erzsébet pedig „tizenhat esztendő el folyása alatt szüntelenül tett hűséges szolgálattyaért” hatolykai nemes MÁTIS Kelemennek adta a gidófalvi fundust és házat.⁴³

Verses munkája

Egy évszázaddal ezelőtt, a közölt csonka példány alapján SZÁDECZKY még nem állapította meg pontosan a versek születésének idejét, ezt a 18. század elejére határozta be.

SZONDA Tamás valójában 1675 körül jegyezte fel verses munkáját. A pontos keltezés megállapításában elsősorban az egyháztörténeti adatok vannak segítségünkre. Így például Fotosnak és Martonosnak a gidófalvi református anyaegyházközségtől való különválási szándékát jelző verssor, mely alapján 1676 előtti, az egyházközség felállításának időpontját megelőző évekre kell gondolnunk.⁴⁴

A kálnoki felekezetek (református, unitárius) harca a templom birtoklása felett ugyancsak 1674 körüli helyzetet tükröz. A megjelölt évben ugyanis, egy közel évtizedes viszálykodást lezárva, felépül az akkor már „minor pars”-ként⁴⁵ meghatározott unitáriusok temploma, míg a reformátusok az 1666. évi határozat értelmében birtokukba vehették a falu nagyobbik, régebbi templomát.

Étfalva református temploma ugyancsak ekkortájt épült.

Továbbá, Ilyefalva mezővárost sokadalom nélküli településnek említi a verselő. A háromszéki mezőváros már 1578-ban három országos vásár és egy hetipiac tartására kapott jogot, 1658-ban viszont a török-tatár betörések során kiváltságlevelei elégték. A régi kiváltságainak bizonyításáig a mezőváros valószínűleg időlegesen elvesztette a megnevezett jogát.

A verses feljegyzések mindenesetre a fejedelemség utolsó békés időszakának háromszéki és barcasági magyar falvairól nyújtanak rövid, de adatgazdag leírást. A székely kismemsi-értelmiségi réteghez tartozó „híres verscsináló” SZONDA Tamás tehát, aki szülőfalujába hazatérve megbecsült tagjává vált a helyi közönségnek, nemcsak komoly köztisztviselésére vállalkozott tehetségével és kapcsolataival élve, de dokumentumértékű irodalmi forrást is hagyott ránk.

Az átírásban az ékezeteket mai írásmód szerint tettük ki a magánhangzókra. A cs hangértékű ts-t cs-re, a zs- hangértékű s-t zs-re javítottuk. Az indokolatlanul egybeírt szavakat elválasztottuk, pl.: *énis* helyett *én is*. A megketőzött betűket (*lly*, *tty*) megtartottuk, akárcsak a hely- és személynevek írásmódját.

**Delineatio Moralis et Chorographica
Trium Sedium Siculicalium
Sepsi, Kézdi et Orbai ut et Miklósvár
virtutes viliaque cujus eunque locis
mira brevitate in forma Pasquilli
exponens**

Sepsi

Három széki székely rendnek felesen van száma,
Ide alább mindenike fel vagyon summálva,
Kinek kinek az ő bevett sok tulajdonsága
Igazsága bátorsága titkos álnoktsága.

Sepsi Sz[ent] György székes helye nemzetes Sepsinek
Világ végén léssen vége visszas törvényének⁴⁶
Város elől a törvénnyel elsőbb helyre mennek
Intettetnek hogy térjenek de semmit nem térnek.

GidóFalva hagyománya a meg maradt torka
Ahol vagyon jó korcsuma meg csergi a szarka
Nem török fel az italban egyiknek is marka
Mesterséghez álnoktsághoz ravasz mint a róka.

Szívből *Fotos* és *Martonos* unja Gidófalvát
Mivel őket csak úgy tartja mint egy mostoháját
Engedetlen gonozsáágért meg gondolta magát
Meg akarta csonkítani a sz[ent] ecclesiat.⁴⁷

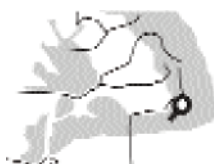
Úzi egymást s törvén[y] útját törvényes *Étfalva*
Közülletek csak a tudja aki meg tanulta.
A Templomát jó eleve magos helyre rakta
Magos helyre gyakran menni az ina megunta.

Templomatlan haszontalan filialis *Zoltán*
A materbe⁴⁸ mint sz[ent] helybe mégyen igen ritkán
Fundáltatott s nyomorodott az Olt vize partján
A jó búza termő földnek szintén a soványán.

Sok kurva van te benned is elhíresült *Bodok*
Palást alatt nyilván valót igen sokat tudok
A borvízre⁴⁹ minden napon kétszer is ballagtok,
Renddel állnak falun kívül ő és új asztagok⁵⁰.

Kétfelé vált *Olt szeme* is addig huzalkodott
Míg a jobb rész mely tova néz templomhoz szakatt
Csintalanság és ravaszág már úgy el áradott
Bosszúságra hogy gyakorta ingerled Uradat.

Fel felejtett s telepedett haszontalan *Málnás*⁵¹
Van lopónak s kóborlónak nála csendes szálás
Az erdőben sok helyeken történik út állás,
Akasztófán mégis ritkán vagyon szégyen vallás.

Szán csináló kerékfűró nyomorodott *Zalán*
Gyakran nézed hogy ha érik szilvád a fa ágán⁵²
El ne vesszen a sok szilva cibré⁵³ évő kalán
Inkább kaptok a rossz szilván mint az áldott búzán.

Vallás felett nem nyughatik egymás között *Kálnok*
Gondolattya practicája kisebb résznek⁵⁴ álnok
Vagyon immár mindeniknek különös Templomok
De hívségben kegyességben nem igen finomok.

Hajtogató *Kóris Patak* a torkad meg szárad
Gidófalvi sok marhákot mikor be nem hajthatod,
A Törvénynek ellene is elvonod ha vonhatod,
Kiváltképpen mikor nincsen hon jobbágyság Urad⁵⁵.

Okos *Árkos* mint bergő kos hányja veti magát
Meg állatná hogy ha tudná mindenben vallását
Az Istennek ő nem hiszi örök Isten fiát⁵⁶
Jövendőben melynek vérszi kárhozatos hasznát.

Szegénységgel elhíresült tobzódó *Szemerja*
Az irigység szíveteket gyakorta furdalja,
Egyik a más becsületit ritka ki nem rájga
Dolgotokat Pluto lesben örömmel hallgatja.

Azon alól van Sz[ent] *Király* úgy szoros vápában
Két arasznál hosszabb halat mondanak patakjában
Hihetetlen hazug dolog! Nincsen valóságban!
Egy kis völgyben vagyon szépen hosszán két sorjában

Kuvasz nyíró *Killyén* mellett foly alá a nagy Olt
Egy halász is ő közüllök szomjúhon meg nem holt,
Kényességben, irigységben némely igen tanult
Némely pedig húzó család ki soha jó nem volt.

Te egy mással ellenkező viaskodó *Szotyor*
Ritkán vagyon békesség gyakrabban van tábor
Szűkölködés és szegénység miatt nem vagy komor
De tilalmas erdőből fát lopsz ez igen gyakor.

Illye falva város falva⁵⁷ nincsen sokadalma
Bírójának van lak helyén kevés birodalma
Gyalázatos szitok átok gyakorta jutalma
A nemesi fő rendeknek nagyobb a hatalma.

Doboly ott foly az Olt vize, de vagy víz szűkében
Mert a víz foly nagy vápában, te lakol nagy hegyben
Sok pénz adnak hal fogásért szoros erszényedben
Kis barátság sok gonoszság mindenkor szívedben.

Jó marhákban gyönyörködő mező földi *Kökös*
Szász barátság⁵⁸ nagy álnokság ott régen örökös
Nem alhatol télben fázol fa felől vagy szűkös
Széna füved mind azáltal elegendő bőves.

Márkus felől van *Bikfalva* Sepsinek székében
Egymást üzik lakosai felesek vetésben
Gyönyörködnek egymás között való perlődésben
Ki nem peres ő közöttök aljas becsületben.

Hát te csergerágó *Lisznyó* hogy nem gondolkodol
Még éjjel is a te elméd korcsomán dorombol
Hová lész más világon? Elég tágas pokol
Holott kedves barátiddal kedvetlenül lakol.

Van jó Urad⁵⁹ nagy oltalmad mindenkoron *Uzon*,
Nem engedi hogy tégedet senki húzzon vonjon,
De sőt inkább igyekezik hogy meg oltalmazzon,
Gonosztévő sok latrokkal ha nem jársz egy húron.

Szép víz mellett telepedett vizetlen *Sz[ent] Iván*,
A te neved valósággal nem is igen hitván[y],
Béres szolgálád és szolgálód sok vizet von hátán,
Mert kútja is senkinek nincs ő udvara táján.

Laborfalva jó támasza meg írt Sz[ent] Iván[n]ak,
Ők is képét⁶⁰ adnak szépet az ott való papnak,
Asszú fából⁶¹ ha lophatnak jó tüzet csinálnak,
Csak egy pater⁶² és egy bíró parancsol falunak.

Övedzetlen *Angyalos* is igen tör egymásra,
Bízta magát mindenkoron csak a búzás kasra,
Nem vigyáz itt a kisebbik semmit a nagyobbra,
Olyan köztök a jó dutka⁶³ mint a rossz po[l]tura.⁶⁴

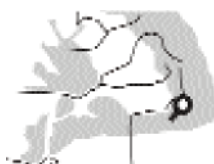
Keress terhet rossz *Besenyő* és rakj szekeredre,
Fel nem vonja a te marhád azt a kemény hegyre,
Minden felől környül vette sok csere erdeje,
Vadak miatt marhájának nincsen bátor helye.

Kis keresztény *Eresztevény* mégis veszekedik,
Bottal egymást ütögetik, de vérek nem esik,
Egymás kárán némely része igen gyönyörködik,
Bornyú nyíró kis pénteken lélesen ütközetik.

Tóval hegyvel egyben állott nyomorúságos *Réty*,
A víz miatt⁶⁵ a házadból te is gyakran ki mégy,
Eresztevény falujából egy lakó helyet végy,
Patrónusid nagy terheid, de te szenvedő légy.

Víz áradás⁶⁶ és nagy búsulás néked is *Komolló*,
Idő olyan találhat hon vagy híjában hágó,
Templomodban magos helyre kedvetlen ballagó,
Melyért fejed felett hihol a fekete holló.

Magyarost is meg szállotta a sovány nemzettség,
Békesség időn is nincs ott sok békesség,
Vadak után a kullogás ott néha nyereség
Gyakorta ott búza szükség gyümölcsbeli bőség.

Fából csinált jó bornákat találhatni *Szacsván*,
Tízet fűrnak mindeniknek egyik egyik állán,
Meg fáradnak nagy gyakorta a lyuka fűrásán,
Télbe nyárba bagoly fiak vagynak ott szaporán.

Rozs kenyéren kövérült sovány *Eger Patak*,
A szép búza liszt lángjából téged ki osztottak,
Törvény földre székes helyre téged szállítottak,
A jó földről valósággal ki szorítottak.

Kedvetlenül *Kis Borosnyó* az erdőre indul
A sok hitván[y] gondolatban csak meg nem bolondult
Egy kis völgyben csak ő maga magán[y]oson szorult,
Nyavalyája ha érkezik patrónussához fut.

Orbaival határt velett *Fel Doboly* jó rákász
Kevesebb ott a jó halász hogy sem mint a vadász,
Kedves étek ha kaphatják a róka hús kolbász
Mint egy kívánt jó étekre erre igen vigyáz.

Orbai

Halász vadász és madarász zsendely metsző *Zágon*
Szemed jár nagy óhajással nyest után az ágon
Nem adnál egy kis henyélést sok sz[ent] tanoságon
Patronussid⁶⁷ ritkán vagynak csendes társaságon

Kád csináló szurok vájó *Papoltz* emelkedjél
A fenyő fa vigyázásban igen serén[y]kedjél
Az Uraddal te egy tálból cseresznyét ne egyél
Munkáidnak adásban igazán esküdjél.

Almás 's *Páké* fenyő fadat mind el hordja *Zágon*
Ha fejedet sokat tartod éjjel a vánkoston
Vad ménesik rosszul híznak a sovány parlagon
A forrásid által mennek az örök jószágon.

Lófark lopó *Kőrösiek* vagyon-e szitátok?
A nagyjában 's aprajában külön áron adtok
Az Országot ezzel széllyel mind el kolduljátok.
A vévőket az adásban gyakran meg csalljátok

Fűrészedben gyönyörködő hosszan nyúlt *Kovászna*
Soknak vagyon közületek felleg néző malma
Te vizedet tarkásíttya a sok fűrészfalma
A sok közrend 's nemes ember ott majd mind egy forma.

Nagyra vágyó fényen lépő fényes görcsös *Páva*
A nagy sovány gőgösség csinálta *Zabola*
Nem engedi perre vinni apellatióra
Rajtad marad 's be íratik Deliberatumba.

Zabola sem kisebb falu székes Orbaiban
Szépen jutott némellyiknek Isten áldásiban

Fő rendei⁶⁸ vagynak ennek két féle vallásban
Nagy nyereség ha mindnyájan mennek menyországba.

Kevés ember van te benned akadályos *Haraly*
Mit parancsol szomszéd urad ellene ne nyargalj
Ha úgy akarsz hogy miatta semmi szégyent ne valj
Keresztényebb te most sem vagy az mint valál tavaly.

Mit súgongasz golyvás *Hilib* az aljában
Mit sóhajtassz mint pápista pap a rossz vásárban
Nem eszesség lehet a most ez egy általlyában,
Jobb ha meg halsz 's nem nyomorgassz e hitván[y] világban.

Érték bérték[?] *Gelente* is vigyáz a papjára
Azt tudja hogy lábán járva viszi menyországba
Meg csalja a vak szerencse bé viszi Pokolba
De mentibe nem adnak helyt Purgatoriumba.

Imets falva az uzsorát igen meg tanulta
Kinek Isten ajándékát bővebben mutatta
Az szegényit teljességgel meg nyomorította,
Szent Dávidnak tizenötöd zoltárát elhagyta.

Pető falva Tamásfalva egy húron pendülnek
Hírét is csak alig hallják ők a sz[ent] életnek
Egy néhányon a mezőben meg telepedtenek
Határokról a vidékek sok gabonát gyűjtenek.

Mezőföldön marhát sokat *Szöröcse* legeltetett
Nyárban a nagy meleg miatt lelket alig vehet
Halott télben a hidegben majd halálba reszket
Jóni 's menni az erdeje majd két mértföld lehet.

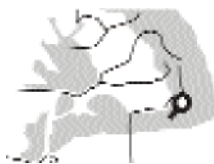
Óh *Barátos* szűk barátod paraszt rokonságot
A mezőnek a vizessét csak hiába szántod
Épületed tetején te a gólyákat tartod
Lúdfi gyanánt a fiait meg emészti gyomrod.

Várhegy alatt van *Tzo Falva* egy kicsin csoportban
Orbai szék legutolsó 's alsó határában
Kutak nemzet ő lakosa visszás akaratban
Nyárban csukát télben csigát halásznak tavokban.

Tágas helyen mező földön *Telek* telepedett
Búza liszttel jó kenyérrrel meg nem elégedett
Sovány földben őszi időn vet csak rozsot vetett
Egész héten a templomba egyszer sem érkezett.

Kézdi

Fő helysége *Vásárhelly*⁶⁹ is egészen Kézdiinek
Idvességül tartják hogy ha szekereskedhetnek⁷⁰
Sűrű pántja a város fala erős szekérének
Pokolba is bémennének ha ki jöhetnének.

Oroszfalva mint hostáttya⁷¹ olyan Vásárhelynek
Még is egymás között néha néha veszekednek
Ha pénzek nincs ők gabonát a vásárba visznek
Illő áron ott eladják azt a Varga rendnek.

Sár falva nem sáros falva aszályos időben
A közrendek a fő rendtől vagynak nagy függésben
Gyönyörködnek ők is néha a cifra misében
Mít a pap mond nincs reá gond nem rejtí szívében.

Szent Kato[ll]na jó katona mikor bort ihatik
Panaszkodik ő bor nélkül hogy ő szűkölködik
Kupa mellett egy más között igen vitézkedik
Vásárhelyi korcsomákat gyakorta keringik.

Kézdi széki *Martonos* is nem volt állhatatos
Lelkét 's testét nyugtatja mert nem áhítatos
Te előtted a jó tanács hibás 's utálatos
Mind lelki 's mind testi élted igen gyalázatos.

Hatojkai szép fekete zománcos emberek
Jó határon szép fekete földben búzát vetnek
Az áldásnak tizedet is nem érdemlenétek
A szenteknek kik meg holtak⁷² ne könyörögjete.

Imitt amott el hagyatott el hánt vetett *Nyújtód*
Éll[-]je még az el ámitó parázna barátod
Csudállom hogy feleséged próbálgatni hagyod
Valóban nagy engedelem ha hogy nyilván tudod.

Osdolának oskolája fővebb patronussa⁷³
Azon kívül nyavalyásnak félszeg a ductussa
Varontzai havasnak⁷⁴ is ott van a fundussa
Azt igen sok bátor 's jámbor titkoson nyomdossa.

Megrögződött undoksággal *Beretz*k bővölködik
Szekér bérbe ha nem járhat⁷⁵ igen bosszankodik
Ez a köz szép jó hám vonó lovaiban bízik
A nagy kövek szekereit idestova vetik.

Serény *Lemhény* a gonoszra, de tunya a jóra
Csak várj reá míg van hátra az utolsó óra
Nem futhatsz el bűnöd előtt a nagy havasokra
El nem hagynak reá[?] vannak végső számadásra

Óh gondolatlan és el fajult meg vesztett *Esztelnek*
Felőled is az emberek sok gonoszt ítélnék
Ha meg nem térsz is jobban nem lépsz oly fele
vezetnek
Hol végetlen remén[y]telen téged esztekelenek.

Bélafalva Kurta patak együtt *Csomortánnal*
Meg egyeztek őmagokban a nagy parasztsággal

Talán ugyan meg eskü[d]tek kettős álnoksággal
Sokan élnek ő közüllök fúrás faragással.

Kívül *Poján* mint a bárány belől mint oroszlány
Gabonája meg is terem ganczot határán
Nincs testinek nagy fájdalom lelkének nagy kárán
Nem tudnak ők tudakozni a váltáságnak órán.

Szent Lélek vissza értlek szentségedtől félelem
Kastély⁷⁶ körül mondott legyen pater feleségtek⁷⁷
Titkon lesi de így tenni felette nagy vétek
Nem nyughatom míg közüllök egyet meg nem
kérdék⁷⁸

Alsó torja Vásárhelynek szomszédos határos
Határára igen sokat szánt és vet a város⁷⁹
Mert a varga birodalma ottan igen szoros
Drágán adja a földét elvetni mely lelkének káros.

Felső Torja mellette van alsóbbik Torjának
Ahol becsülete vagyon a jó ízű borkak
Legeltető helye szoros minden ő barmának
Száz font faggya⁸⁰ alig volna minden marhájának.

Futás falva mégyen futva gonosz indulatra
Miként szokott a szelíd Isten sietni a sora
Kedvén kívül el érkezik a kénköves tóra
Ha meg nem tér 's jobbra nem tér élete javára.

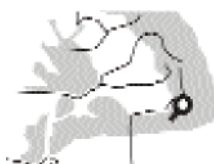
Ika falva a szaladját⁸¹ mind Sepsibe hordja
Esküvéssel minémű jó nagy áron eladja
Kívül adja szánt szándékkal gyakorta megcsalja
Háza népe otthon csak a bűdös vizet⁸² issza.

Bőv pénzével dicsekedik *alsóbbik Csernáton*
Jól meg látszik csűrös kertin hogy nem ült csak
otthon
Vonó borona után sok jó hasznos borozdát von
Patronussi⁸³ veszekednek nem ülnek egy ágon.

Felső Csernáton kő vágással él és lopással
Nem gondolnak az erdőben gyakran záloglással
Határának mesze voltát bírja fáradtsággal
Egy vápában⁸⁴ ő magára él nagy csalárdság[g]al.

Meg nyírte volt egykor *Albis* a lombos komondort
És megette a meg füstölt hátra maradt sodort
E faluban elég találisz embert igen komort
Meg hasonlott pártos falu mikor ihatik bort.

Mező földön *Márkos falva* bővön vet gabonát
Csak szokásból gyakorolja az Isten templomát
Ha szőrös is nemzetségben veti bizodalmát
Sepsi erdőn lop ő gyakran tűzre való jó fát.

Mátis falva télbe fázik nyárba verejtekezik
Határáról a' sok vidék ember közösödik
Az erdőnek távol létét keservesen nézik
Jó kenyérben a hidegben kelletlenül eszik.

Marton falva külömbséget vett Mátsifalvától
Mint külömböz a pór ember a hitván[y] parasz[t]től
Sovány ember maradt ott praedecessorától
Messze földre távoztanak a civilitástól.

Kézdi székben egy kis völgyben *Dálnok* is meg szállott
A kurvaság latorsággal egybe találkozott
Kenderes völgy szabadsága kezében maradt
Tizenkét rossz fejedelem⁸⁵ rosszul igazított.

Gyűlést hínak⁸⁶ majd *Maksára* vigyázz a konyhára
Vége leszen a tanácsnak 12 órára
Mint ebekre bár te többet főzess vacsorára
Ebed után ki ki haza megye szállására.

A Nemere szé¹⁸⁷ torkába *Létzfalva* strázsát áll
Annak sebessen fúvása ház fedelet számlál
A Ladótnak eredejére fáért félve sétál
A kis Borosnyó zálogolja mikor reá talál.

Gyönyörű szép magos helyen *Várhegy*⁸⁸ fundáltatott
Kedves drága tetős hegyen mint fészek rakatott
Meg számlálhatsz ott a hegyről sok számú falukat
Háromszéki kapitányé de ritkán lakik ott.

Jobbágyokat gazdagokat nevel néha *Bita*
De az Ura ártatlan is őt meg pusztította
Némely részét maradványa igen oltalmazta
Hogyha semmit nem adott is gyakorta biztatta.

Miklósvár

Búza nélkül szűkölködő *Száraz Ajta*
A számtalan áron vételt feletté[b] megunta
Mezőföldi sok falukat erdőből meg dülta
Barátsága amiatt őtet a szűkség meg nyomta.

Sok számtalan rossz kereket csinálnak *Bodosban*
Egyszer azzal elindultak a sokadalombokban
A Bölöni kutyák vontak volt le a falában
Esküvéssel mind eladtak mégis a városban.

Pápa lova farkát tartja⁸⁹ *Barót* meg máig is
Nem érezi belsőképpen mardossa az Aspis
Elméjében kegyetlen miképp[en] a Tigris
Baromvásár sokadalma⁹⁰ sohasem igen friss.

Bordát csinál jó földet szánt *Köpetz* serén[y]séggel
Nem akar meg egyesülni a rossz helyeséggel

Palást helyett az utcákon járnak egy zekével
Felső s alsó ingek edgyez szintén a térdekkal.

Sok tudatlan törvén[y]t téznek ama *Miklósváran*
Veszekednek adessori⁹¹ együtt egymás voxán
Juridicus processusban vagynak igen csonkán
Derekasabb vox mindenkor áll a király bírán.

Közép Ajta a nagy erdő alját meg szállotta
Barátság a szeretébe magát bé vallotta
Halász patak gyümölcseit sok ember kóstolja
Ott a Sepsi prókátornak által hágó úttya.⁹²

Azon által van *Nagy Ajta* azon vízmentében
Annak is jó nyájas népe vagyon külsőképpen
De elméje Christust tagad veszedelmesképpen⁹³
Egyéb iránt jó emberek; de nem belsőképen.

Száma nélkül való mátkák születtek *Bölonben*
Szövést fonást kik tanálták szorgalmatos rendben
Kíváncoktak hogy lehessen részek jó férjekben
Rossz szerencse meg gátolta 's hagyta
szüzességben.

Aki írta mind ezeket bezzeg sokat látott
Sok küszöbön amint látom bizony által hágott
Szép elméje derekason sokfelé el hatott
Úgy is tetszik mind ezekben nem sokat hazudott.

Gidófalvi SZONDA Tamás volt az

Vége

*Ezen verseket SZONDA Tamás [írta, övé?]
imezen adnectált vers is*

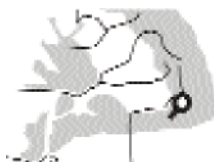
Nemes 3 Széknek négy Tamás követtye
Mindeniknek pedig kopac a teteje
Kettejét táplálja Istennek igéje
Kettejét pediglen Barátos Miséje.

A Barcaságon lévő kilenc Mag[y]ar és egy korts⁹⁴ falu

Hagyma féreg torna kéreg neve *Apáttzának*
Sok kendere kevés lene vagyon határának
Nincsen híre sem becsűje ott a szalonnának
Túró miatt ki nem rothadt ujjá condrájának.

Krizba vára van kárára a szegény *Krizbának*
Kevés száma van számlálva legelő juhának
Kis Krizbában vár árkában esik a bikfának
Nyési vágja 's abból adja részét adójának.

Sárga szakál állakon áll *Újfalusiaknak*
Az igére sze[ent] életre szászul tanítatnak⁹⁵
Rákot halat és sok vadat sok helyt lopogatnak
Sás szénának lopott fának árából tartatnak.

Havas alatt meg szorított szigorú *Bátsfalu*
Az utcádnak s udvarodnak kell simító gyalu
Víz folyásban s áradásában majd el vész a falu
Tilalmasban oldalkádban nincsen részed hosszú.

Gazdag *Türkös* ritkán szífkös a sok len dolgában
Szegény bora nem fogy soha urok majorjában
Ha jól laknak rikoltoznak a malom utcában
Büszkélkedik kérkedik kiki sok jóvában.

Tsernátfalu száraz falu aszályos napokon
Essős időn a víz bővön bé foly ablakokon
Fenyvesekben [?]sekben kérkednek nagy okon
Sok bút tesznek a sok népek kised templomokon.

Hosszúfalu falud hosszú de rövid az eszed
Fa vágással 's bé hordással keneredet eszed
A Papokat mint Atyákat eszedbe nem veszed
Mínd Atyádnak mind Anyádnak te 's tu⁶ a beszéded

Sáros *Tatrag* a Nagy Tatrag vizei rád szálnak
A víz folyás majd alad[?] és házaid úgy álnak
Sokan rajtad határ miatt sokat praetendálnak.
Az Esterét[?] ti őrzitek s ott mások kaszálnak.

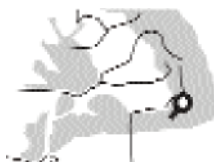
Zajzont lakják kevés gazdák de tart sok tiszteket
A nagy völgyön mikor ugyan nézi a réteket
Lesi várja zálogolja a fás szekereket
Tart épével nem képével belső személyeket.

Nem örölnék *Purkerecnek* rideg falujában
Mert Zajzonnak ők kullognak felleges malmában
Kender magot babot tesznek a búzában
Cibrét esznek gyönyörködnek a sovány húsában.

Jegyzet

1. CSEREI Mihály *híres magyar poetaként* említi.
2. Dr. SZÁDECZKY Lajos: **Br. APOR Péter verses művei és levelei (1676–1752)**. I. kötet. Bp. 1903, 504–508. A SZÁDECZKY által közölt részlet (a 18. század első felében kelt versgyűjtemény *Miscellaniae* kötetből) Sepsiszek falvainak 34, egyenként négy versoros leírását tartalmazza.
3. *Háromszék* napilap. 1992–1993 évfolyamok.
4. **RÁKÓCZI-Emlékkönyv**. Szerk. KÓNYA Ádám. Sepsiszentgyörgy 2004, 9–13.
5. A kézirat az utolsó falu (Feldoboly) leírásánál megszakad.
6. **Jelentés a Székely Nemzeti Múzeum 1910–1911. évi állapotáról**. Sepsiszentgyörgy 1912, 44–46.
7. SzNM Irattára 175/1961
8. Altorjai APOR család levéltára. Román Nemzeti Levéltár Kovászna Megyei Igazgatósága, Sepsiszentgyörgy (Sepsiszentgyörgyi Levéltár, a továbbiakban S.Á.L.) Fond 36.
9. CSEREY Jánosné ZATHURECZKY Emília gyűjtemény. S.Á.L. Fond 74, Nr. 316.
10. SZONDA Tamás *gúnyversei Háromszék falvairól*. SzNM Kézírtára, sz. n.

11. *Gúnyversek a háromszéki falukról a 19. sz. elejéről*. 4. levél. SzNM Gyaropodási jzk. III. k. A SZÁDECZKY által közölt változathoz hasonlóan csak Sepsiszek falvainak leírását tartalmazza.
12. PÁL-ANTAL Sándor: **Székely önkormányzat-történet**. Marosvásárhely 2002, 77.
13. **Székely Oklevéltár**. Új sorozat IV.
14. **Székely Oklevéltár**. Új sorozat V.
15. DOMOKOS Pál Péter: **Háromszék és Csík adóügyi összefrása**. *Agrár-történeti Szemle* 1978 1–2 sz., 233–269.
16. Utóbbiak elsősorban Kézdivásárhelyben, az ún. „Szentföldön” maradtak meg.
17. **RÁKÓCZI-Emlékkönyv**. Szerk. KÓNYA Ádám. Sepsiszentgyörgy 2004.
18. Erre utal a Kézdivásárhely város címerében látható szekér is.
19. TUDÓS S. Kinga: **Székely főnemesei életmód a XVII. század alkonyán**. Bukarest 1999, 10.
20. PÁLMAJ József: **Háromszék vármegye nemesi családjai**. Sepsiszentgyörgy 1901, 427.
21. **Székely Oklevéltár**. Új sorozat IV. 66.
22. **Székely Oklevéltár**. Új sorozat V. 418.
23. 1694-ben második felesége, albisi BOD Anna mint özvegy SZONDA Tamásné végrendelezik.
24. HERPEI János: **Adattár XVII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez** III. Bp.–Szeged 1971, 275–281.
25. **A csíkszentsimoni ENDES család levéltára**. Ismerteti SÁNDOR Imre. Kolozsvár 1910, 31.
26. PÁLMAJ szerint Tamásnak a fia lehetett SZONDA István sepsiszéki notarius (1689), ki feleségével, tamásfalvi THURY Ágnessel Gidófalván curiát építtetett (PÁLMAJ, i. m., 427).
27. A gidófalvi erődített református templomba.
28. Román Nemzeti Levéltár Kovászna Megyei Igazgatósága, Sepsiszentgyörgy (a továbbiakban S.Á.L.) Fond 36. Nr. 990/f.
29. KELEMEN Lajos: **Badoki MIKÓ Miklós krónikája**. *Genealógiai Füzetek* 1906, 59–60.
30. Uo., 79.
31. BARABÁS Samu: **Sepsi szék adózása 1665–1668**. *Történelmi Tár* 1894, 601
32. GYÖNGYÖSSY János – KERNY Terézia – SARUDI Sebestény József: **Székelyföldi vártemplomok**. Budapest 1995, 125.
33. **Erdélyi testamentumok I. Hadviselő székelyek végrendeletei. Háromszék**. Válogatta, a bevezető tanulmányt írta és jegyzetekkel összeállította TUDÓS S. Kinga. Marosvásárhely 2003, 215.
34. NEMES János főkirálybíróháza alatt háromszéki országgyűlési követ 1663-ban. MIKÓ István háromszéki főkirálybíró idejében 1689-ben Sepsi szék jegyzője. (TUDÓS S. Kinga: **(Jobbágylet a fejedelemkori Erdélyben**. Marosvásárhely 2001, 140.)
35. Uo., 217.
36. S.Á.L. Fond 36. Nr. 470, 474, 543, 573, 576, 577, 586, 686.
37. TRÓCSÁNYI Zsolt: **Erdély központi kormánya 1540–1690**. Budapest 1980, 317.
38. Bár naplójában SZONDA Tamás sógorának nevezi, ennek pontos magyarázatát nem találtuk. NEMES Jánosnak a MIKÓkkal édesanyja, MIKÓ Zsuzsanna révén volt családi kapcsolata.
39. **Hidvégi id. NEMES János naplója 1651–1686**. Közli TÓTH Ernő. *Századok* 1899, 536. „1673 Januarius 10. Mentem [Seps]SzentGyörgyre a székbe, akkor tettük vicévé SZONDA Tamás uramat.”
40. Uo., 552.
41. S.Á.L. Fond 36, Nr.751/1694.
42. TUDÓS S. Kinga: **Székely főnemesei életmód a XVII. század alkonyán**. Bukarest–Kolozsvár 1998, 206, 209–211.

43. S.Á.L. Fond 74. Fasc II, 159–160.
44. BARTHA Lajos: **A fotsmartonosi helvét hitf egyház életrajza 1676–1860. Protestáns Egyházi és Iskolai Lap** 1861.
45. A számbeli kisebbségben lévő felekezet. Vö. CSÁKI Árpád: *Adatok a kál-noki református és unitárius templomok építéstörténetéhez* (kézirat, 2003).
46. Részint mezőváros, de részint a széki hatóság alá tartozó falu volt.
47. A gidófalvi református anyaegyházból ekkor vált ki és önállósult Fotos és Martonos egyháza.
48. Anyaegyházközség.
49. Ásványvizéről híres település.
50. Kazlak
51. Málnást részben a MIKÓ család telepítette, jobbágyfalunak.
52. Zalánban mai napig híres szilvapálinkát készítenek.
53. Savanyúleves.
54. A számbelileg kisebb unitárius közösség.
55. KÁLNOKY család.
56. Unitárius többségű falu.
57. Sepsiszentgyörgyhöz hasonlóan részint mezőváros, részint a szék alá tartozó falu volt.
58. A közeli, szászok lakta Barcaság vidékére való utalás.
59. BÉLDI Pál erdélyi főúr, a székelyek generálisa.
60. Mezőgazdasági termékben fizetett egyházi járadék.
61. Száraz tűzifa.
62. Utalás a többségében katolikus vallású lakosságra.
63. Ércből készült aprópénz.
64. Hat dénár értékű, lengyel eredetű aprópénz.
65. A Feketeügy folyó.
66. Ua.
67. Zágoni MIKES család.
68. BASA és MIKES családok.
69. Kézdivásárhely.
70. Egyik fő foglalkozásuk a Kárpátokon túla való fuvarozás.
71. Előváros, külváros.
72. Utalás a település katolikus többségére.
73. Ozsdolai KÚN család.
74. Olvasata: Vranceai-havas.
75. Utalás a közeli ojtói szoroson keresztül történő teherszállításra.
76. A ma már nem látható TARNÓCZI-kastély.
77. Utalás a feleséget tartó katolikus papokra.
78. Sor végén: [herélek]
79. Kézdivásárhely és Altorja között hosszas peresekedés folyt a szántó-földek birtoklása fölött.
80. Faggya: zsírja.
81. Szalad: sör főzésre csíráztatott árpa.
82. Kénes víz.
83. BERNÁLD, DAMOKOS családok.
84. Vápa: árok, mart.
85. A falu választott 12 vezetője.
86. A 17. század folyamán Háromszék közgyűléseit itt tartották.
87. Háromszék északkeleti, az Ojtói-szoroson betörő hideg szele.
88. A 16. század második felében épült *Székelytámadt* fejedelmi vár.
89. A vidék egyetlen katolikus többségű települése ebben az időben.

90. Barót BETHLEN Gábor fejedelemtől kapott vásártartási jogot, évente három sokadalomra.
91. Adessor: ülnök
92. Erdővidéket Sepsiszékből a Köröspatak és Közéjpajta közti hágón, a Vadason át lehetett megközelíteni.
93. Utalás a falu unitárius többségére.
94. Értsd: vegyes lakosságú falu.
95. Utalás a település evangélikus többségére.
96. Azaz román.

(A családnevek majuszkulás kiemelését kötetszerkesztési szempontok indokolták. **Szerk. megj.**)

Pascvilul lui Tamás SZONDA despre satele din Treiscaune și despre cele maghiare din Țara Bârsei, din 1675 (Rezumat)

Pascvilul a fost descoperit de Lajos SZÁDECZKY, în arhiva de la Turia a baronilor APOR. L-a publicat parțial, cu titlul **Despre satele din Treiscaune**, fără să facă cercetări referitor la persoana autorului, Tamás SZONDA. Ulterior s-au republicat fragmente de Zoltán CSEREY și Paul BINDER, în seria de articole **Localitățile noastre** din ziarul sfântugheorghean *Háromszék* (1992–93), și de Ádám KÓNYA, în 2004. Textul integral însă, referitor atât la satele din Treiscaune, cât și la cele 10 sate maghiare din Țara Bârsei, este publicat abia acum.

Tamás SZONDA's Pasquil about the Villages of the Székely Seat Háromszék and about the Hungarian Villages of Brassó District in 1675

(Abstract)

The pasquil was found and partially published by Lajos SZÁDECZKY. Fragments of this version was republished by Zoltán CSEREY, Paul BINDER, and Ádám KÓNYA. The above, first published version of the Tamás SZONDA's pasquil is its complete text.

